ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΤΟΥ Κ. Δ. ΛΑΜΠΙΚΗ

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Α'.

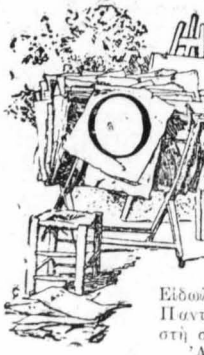

Χαρίλαος Παπαντωνίου δὲν εἶνε καθόλου ἄγνωστος στοὺς ἀναγνῶστες τοῦ «Μπουκέτου». Γιατὶ καὶ στὸ «Μπουκέτο» συνεργάστηκε κατὰ καιροὺς ὁ ἰδιόρρυθμος αὐτὸς λόγιος, ὁ πρὸ ἡμερῶν ἀποθανών, ὅπως συνεργάστηκε καὶ σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες. Ἀλλὰ ὁ Χαρίλαος Παπαντωνίου δὲν εἶχε ἐπάγγελμα μονάχα τὴ λογοτεχνία καὶ τὴ δημοσιογραφία. Εἶχε ἐπάγγελμα καὶ τὸν πνευματικὸ μπεσεμισμό. Καὶ αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη τυχὴ τῆς ζωῆς του θὰ θέλαμε νὰ παρουσιάσουμε στοὺς ἀναγνῶστες τοῦ «Μπουκέτου» τώρα.

Ὁ Χαρίλαος Παπαντωνίου ἦταν μυστηριώδης. Θεοκρατικός. Μηδενιστής. Ἀσκητής. Εἰδωλολάτρης. Μέγας Χριστιανός. Μέγας μπεμ. Πανταχοῦ παρών. Τύπος αἰώνιος. Ἀθάνατος μέσα στὴ σκέψι μας.

Ἀλήθεια, δὲν θέλω νὰ πιστέψω ἀκόμη πὼς ὁ Χαρίλαος Παπαντωνίου δὲν ὑπάρχει πειὰ μεταξύ μας. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἀκόμη ἂν, περπατῶντας ἕνα κάποιον ἀθηναϊκὸ δρόμο — εἴτε ἐμπρὸς ἀπὸ γραφεῖα ἐφημερίδων, εἴτε ἐμπρὸς ἀπὸ ἱερὰ τοῦ Βάκχου —, δὲν θ' ἀντικρύσω ἔξαφνα τὸν Χαρίλαο μὲ τὴ χριστιανική του φυσιογνωμία, μὲ τὸ ἄρρυθμο βῆμα του, μὲ τὴ μαγκούρα του κρατῶντας τὴν προτεταμένη κατακόρυφα σὰν λαμπάδα, καὶ ὅτι δὲν θὰ μὲ σταματήσῃ μὲ καμμιὰ ἀφοριστική του προσαγόρευσι, ἢ μὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς βυζαντινές του ψαλμωδίες, τὰ ἀλησμόνητα:

—... Χαιαῖρεσε... Σὺ ὁ ὁποῖος...

Καὶ ὅταν τὰ θυμάμαι ὅλ' αὐτά, ἔρχεται στὴ σκέψι μου ἡ ἀπαραίτητη φιλολογικὴ σκηνὴ στὴν κάθε συνάντησί μας. Τὰ χειρόγραφα ἄρθρων, μελετῶν φιλοσοφικῶν, κριτικῶν, θρησκευτικῶν ὕμνων γιὰ γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους ἁγίους, βρισκόντουσαν πάντα μέσα στὶς τσέπες του σὲ ἀφθονία ἀπίστευτη. Ἡ τσέπες του ἦσαν ἡ βιβλιοθήκη του καὶ τὸ ἀρχεῖο του. Θὰ ἔβγαζε ἀπὸ κανένα ἀτύθμενο διαμέρισμα τοῦ ἱματισμοῦ του τὰ πιὸ πρόσφατα χειρόγραφα καὶ θὰ μὲ παρακαλοῦσε νὰ μοῦ τὰ διαβάσῃ στὸ πιὸ κοντινὸ ταβερνεῖο ἢ καφενεῖο.

Καὶ θὰ ἐδιάβαζε φράσεις μὲ χιλιομετρικὸ μάκρος. Θὰ ἀνέπτυσσε φιλοσοφικὲς ἔννοιες μὲ βάθος ἀπροσμέτρητο. Θὰ ἀπήγγελλε κριτικὲς περιόδους γεμάτες κεραυνούς. Μποροῦσε νὰ σβύσῃ τὸν Ἥλιο μὲ μιὰ μονοκονδυλιὰ καὶ μὲ ἄλλη μιὰ νὰ ἀνεβάσῃ στὸν ἕβδομο οὐρανὸ τὸν... Ζάμπα!

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὡραῖα καὶ σπάνια πράγματα, δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω ἀκόμη ὅτι ἐχάθηκαν γιὰ μᾶς, ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω ὅτι ἐχάθη τόσο ἔξαφνα κι' ὁ δημιουργός τους.

***

Ἰδιαίτερη κλίσι εἶχε ὁ Χαρίλαος στὴ συγγραφὴ ἰδιοτύπων θρησκευτικῶν ἄρθρων, ποὺ τὰ ἐδημοσίευε στὶς ἐφημερίδες τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Ἀναφερόνταν ἄλλα στὴ Γέννησι, ἄλλα στὴ Σταύρωσι καὶ στὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μεταξύ τους δὲν ἦταν σπουδαία. Ἂν ἄλλαζαν οἱ τίτλοι, μποροῦσε νὰ δημοσιευθῇ τὸ χριστουγεννιάτικο ἄρθρο τὸ Πάσχα καὶ τὸ πασχαλινὸ τὰ Χριστούγεννα. Τὰ ἄρθρα του αὐτὰ ἐγράφηκαν στὶς ταβέρνες καὶ στὰ καφενεῖα. Καὶ ὄχι ὅλα μὲ μᾶς. Δέκα γραμμὲς σήμερα, εἴκοσι αὔριο, ἄλλες τόσες ὕστερ' ἀπὸ μιὰ βδομάδα.

Στὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων δὲν ἔγραφε μὲ τὸ κέφι ποὺ ἔγραφε στὰ καφενεῖα. Ὁ Παπαντωνίου κι' ὁ Μαρτζώκης εἶχαν τοῦτο τὸ κοινὸ μεταξύ των: Ὁ πρῶτος εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἀνακαλύπτῃ φιλολογικὰ ταλέντα. Ὁ δεύτερος φιλολογικὰ καφενεῖα καὶ εἰς αὐτὰ ἔκανε ἐγκατάστασι τῶν φιλολογικῶν του φροντιστηρίων, παρασύρων καὶ τὸν Μαρτζώκην.

Τὸ πρῶτο του φιλολογικὸ καφενεῖο ἦτο τὸ καφενεῖο Καρατζᾶ στὴν ὁδὸ Σόλωνος. Ἀλλὰ γρήγορα ἡ βλέψεις τοῦ Χαρίλαου ἐμεγάλωσαν καὶ στὰ 1904 καὶ 1905 ἔξεσήκωσε ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Μαρτζώκη μὲ τὴν παρέα, γιὰ τὸ καφενεῖο «Κέντρον» στὰ Χαυτεῖα. Μὰ ὅταν ἐπῆγαν κι' ἔστησαν τὴ φιλολογική τους ἑστία στὸ «Κέντρον», παρουσιάστηκε ἔξαφνα στὴ μέση τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα. Στοῦ Καρατζᾶ ὁ καφὲς εἶχε μιὰ δεκάρα. Στὸ «Κέντρον» δεκαπέντε λεπτά.

Ἅμα ἐρρουφήχτηκαν οἱ πρῶτοι καφέδες καὶ ἦρθε ἡ ὥρα τῆς πληρωμῆς, ὁ Μαρτζώκης γυρίζει καὶ λέει μὲ θυμὸ στὸν Χαρίλαο:

— Μωρὲ μάτια μου... Τί συφορὰ ἦταν αὐτὴ ποὺ μᾶς ἔκανες; Ἀπὸ αὔριο θὰ γυρίσουμε στοῦ Καρατζᾶ. Ποιὸς μπορεῖ νὰ πληρώνῃ μιὰ πεντάρα πάρα πάνω, αἴ;

— Ποιός; Ἐγώ! τοῦ ἀπάντησε ὁ Χαρίλαος. Ἐγώ!

Κι' ἀμέσως σηκώνεται καὶ βάζει ἀπὸ μιὰ πεντάρα στὰ πιατάκια. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ τὴν ἄλλη μέρα. Ἀλλὰ τὴν τρίτη μέρα... ἐξαφανίστηκε. Τότε πειὰ ὅμως ἡ παρέα τοῦ Μαρτζώκη εἶχε συνηθίσει στὸ νέο καφενεῖο, εἶχε ἀνοίξει καὶ μερικὰ βερσέδια κι' ἔμεινε σ' αὐτό.

Τὰ ἔξοδα τῆς παραπανιστῆς πεντάρας τὰ ἔβγαλε καὶ μὲ σιγχρονερδῆ τόκο μάλιστα ὁ Χαρίλαος ὕστερ' ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ μιὰ μέρα δυὸ μαυροφόρες κυρίες πῆγαν στὸ «Νέο Κέντρο», ποὺ ἡ φιλολογική φήμη του εἶχε φτάσει στὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, κι' ἐζητοῦσαν ἕναν ποιητὴ νὰ τοὺς γράψῃ ἕνα ποίημα γιὰ τὸν τάφο κάποιου συγγενῆ τους, σκοτωμένου στὸν πόλεμο. Τοὺς ἐσύστησαν τὸν Μαρτζώκη κι' ἔκλεισαν μαζύ του συμφωνία. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες πῆγαν, ὅπως ἦταν ἡ συμφωνία, γιὰ νὰ πάρουν τὸ ποίημα, ἀλλὰ ἦταν μεσημέρι καὶ δὲν βρισκόταν κανεὶς ἄλλος στὸ καφενεῖο παρὰ ὁ Χαρίλαος. Σὰν τὶς εἶδε, σηκώθηκε καὶ τὶς ὑποδέχτηκε, γιατὶ ἤξερε τὴν ὑπόθεσι καὶ βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπ' αὐτή.

— Μὰ σεῖς εἶστε ὁ ποιητὴς ποὺ μιλήσαμε προχτές; ρώτησαν ἡ κυρίες μ' ἀπορία.

— Πῶς! Ἐγὼ εἶμαι, τοὺς εἶπε σεβαρὰ ὁ Χαρίλαος. Ἐγώ. Περιμένετε, παρακαλῶ, μιὰ στιγμὴ νὰ σᾶς καθαρογράψω τὸ ποίημα.

Καὶ ἄρχισε ν' ἀλλάζῃ λιγάκι μερικοὺς στίχους ποὺ θυμόταν ἀπὸ κάποιο ποίημα τοῦ Μαρτζώκη. Σὲ λίγο ἦσαν ἕτοιμα τρία τετράστιχα. Τὰ παρέδωσε στὶς κυρίες καὶ πῆρε τὴν τιμὴν ποὺ εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν Μαρτζώκη — δώδεκα δραχμὲς (12).

Σὲ δυὸ ἡμέρες ποὺ ἔμαθε αὐτὴ τὴν ἱστορία τῆς πλαστοπροσωπείας ὁ Μαρτζώκης, τοῦ εἶπε μὲ τὸ καλοκάγαθο ἐκεῖνο χαμόγελό του:

— Ἐσύ, μωρὲ μάτια μου, δὲν ἐπληρώθηκες μονάχα τοὺς ἀναθεματισμένους ἐκείνους καφέδες, ἀλλὰ πῆρες καὶ ἀπεζητάωσι γιὰ ψυχικὴ ὀδύνη!...

***

Τὸν Φλεβάρη τοῦ 1912 μᾶς ἔκαμε ἕνα βράδυ τὴν ἐμφάνισί του ὁ Χαρίλαος στὸ καφενεῖο «Βύρων» (γωνία Πανεπιστημίου καὶ Προαστείου), φέροντας ὑπὸ μάλης, μὲ πολλὲς προφυλάξεις, καμμιὰ εἰκοσαριὰ τεύχη κάποιου νεόβγαλτου περιοδικοῦ του, μὲ τὸν τίτλο:

«ΑΝΑΤΡΟΠΗ»

Ἑβδομαδιαῖον φύλλον.

Ὄργανον τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἰδέας καὶ τοῦ διεθνοῦς Ἐπαναστατικοῦ Συνδέσμου καὶ διερμηνεία τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπιστήμης καὶ χρονογράφησις τῆς ἀναρχιστικῆς κινήσεως τοῦ κόσμου. ('Η «Ἀνατροπὴ» εἶνε τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος τοῦ Διεθνοῦς Ἀνατρεπτικοῦ τῶν πάντων Συνδέσμου)».

Στὴν ἔκδοσι τῆς «Ἀνατροπῆς» εἶχε συνεργάτες ὁ Χαρίλαος τὸν Ρ. Φ... καὶ τὸν Χ. Περ. ποὺ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ ὥρα στὸ καφενεῖο καὶ τὸν περίμεναν ἀνυπόμονα. Ἅμα ἔφτασε, κάθησε κοντά τους κι' ἄρχισαν καὶ οἱ τρεῖς νὰ μιλοῦν γιὰ τοὺς μεγάλους ἰδεολογικοὺς σκοποὺς τοῦ περιοδικοῦ, ἐνῶ ὁ ἀρχηγός τους ἐκαμάρωνε ἀνάμεσα σ' ἕνα φλυτζάνι ἄδειο καὶ μιὰ σειρὰ ποτήρια νερό.

Σὲ μιὰ στιγμὴ ὅμως ποὺ βρισκόντουσαν στὸ πιὸ σεβαρὸ σημεῖο τῆς κουβέντας, πλησιάζει μὲ ἀνήσυχο ὕφος τὸν Χαρίλαο ὁ δημοσιογράφος Κ. Περεσιάδης (βαλμένος ἀπὸ τὸν Μαρτζώκη, ὅπως μάθαμε ἀργότερα γιὰ νὰ τοῦ παίξῃ φάρσα), τοῦ ψιθυρίζει λίγα λόγια κρυφὰ στ' αὐτὶ καὶ μετὰ φεύγει βιαστικά! Ὁ Χαρίλαος σηκώνεται ἀμέσως τρομοκρατημένος, μᾶς λέει σιγανὰ νὰ κρύψουμε τὰ φύλλα τοῦ περιοδικοῦ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα τοῦ καφενείου τραβᾶει καὶ φεύγει μὲ βῆμα γρήγορο, ἀλλὰ μὲ ὕφος προσποιητὰ ἀτάραχο, κρατῶντας σὰν λαμπάδα τὴ μαγκούρα του!

Θᾶπρεπε νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Χαρίλαος Παπαντωνίου ἐφρόντιζε πάντα νὰ ἔχουν δυὸ πόρτες τὰ φιλολογικὰ καφενεῖα ποὺ ἀνακάλυπτε. Ἡ μιὰ πόρτα τοῦ χρειαζόταν πάντα γιὰ ἔξοδος κινδύνου.

Ὁ Χαρίλαος Παπαντωνίου.
(Σκίτσο τοῦ Πρωτοπάτση).

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ : Τί ἀπόγιναν τὰ φυλλάδια τοῦ ἐπικινδύνου περιοδικοῦ. Μιὰ πολιτικὴ προφητεία τοῦ Παπαντωνίου, κτλ.

ναγγείλουν τὸ εὐχάριστο νέο. Ἡ πόρτες ἄνοιξαν τότε, τὰ παράθυρα φωτίστηκαν κι' ἐπευφημίες ἐνθουσιώδεις ἀντήχησαν στὸ πέρασμα τοῦ Γαβριὴλ καὶ τῶν ἱππέων του...

— Ἀλλόμονο! Δὲν πρέπει νὰ χαρόμαστε! εἶπε ὁ Γαβριὴλ μὲ φωνὴ σεβαρὴ στὸ ναύαρχο. Συλλογιστῆτε τοὺς διακόσιους ἄνδρες ποὺ σκοτώθηκαν πρὸ ὀλίγου...

Κι' ἔβγαλε τὸ κοπέλλο του, σὰν νὰ ἤθελε νὰ χαιρετήσῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς νεκρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριλαμβανόταν κι' ὁ γενναῖος βαρῶνος ντὲ Βωλμπέργκ.

— Ναί, τοῦ ἀπάντησε ὁ Κολινύ, τοὺς θρηνοῦμε καὶ τοὺς θαυμάζουμε. Μὰ σᾶς, κύριε ντ' Ἐξιμές, πῶς νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε;... Ἀφῆστε με, γενναῖε μου φίλε, νὰ σᾶς σφίξω στὴν ἀγκαλιά μου, γιατὶ ὥς τὴ στιγμὴ σώσατε δυὸ φορὲς τὸ Σαὶν-Κεντέν.

Μὰ ὁ Γαβριὴλ, σφίγγοντάς του τὸ χέρι, τοῦ ἀπάντησε:

— Κύριε ναύαρχε, θὰ μοῦ τὸ πῆτε αὐτὸ σὲ δέκα μέρες!

XXXI

Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΡΝΩ ΝΤΥ ΤΙΑ

Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ ξημερώνῃ.

Ὁ Γαβριὴλ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέσσερες ἡμέρες δὲν εἶχε ἀναπαυθεῖ σχεδόν, συντριμμένος ἀπὸ τὴν κούρασι, ὡδηγήθηκε ἀπ' τὸν ναύαρχο στὸ Δημαρχεῖο, ὅπου τοῦ παραχώρησε μιὰ κάμαρη διπλανὴ στὴ δική του. Ἐκεῖ ρίχτηκε σ' ἕνα κρεββάτι κι' ἀποκοιμήθηκε τόσο βαθειά, σὰν νὰ μὴν ἐπρόκειτο νὰ ξυπνήσῃ πειά. (Ἀκολουθεῖ)